

Nr 361.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring; given Stockholms slott den 19 mars 1920.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring.

GUSTAF.

Östen Undén.

Förslag

till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring.

Häri genom förordnas, att lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, vilken lag gäller till den 1 juni 1920, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1921; dock skall från och med den 1 juni 1920 i § hava följande lydelse:

Har i fall, då arrendator enligt avtal, slutet före den 1 oktober 1917, är pliktig att helt eller huvudsakligen utgöra arrende genom avlämnande av mjölk, smör, fisk eller annat naturalster, å dylikt vederlag efter avtalets ingående inträtt sådan prisstegring, som därvid icke lät sig beräkna, och finnes den utfästa legan i följd härav uppenbart oskäligen; äge arrendatorn rätt att, såvitt angår vederlag, förfallet under tiden från och med den 1 oktober 1917 till den 1 juni 1921, påfordra, att skäligen andel i prisstegringen kommer honom till godo. Där ej annorlunda åsämjes, må denna andel ej överstiga hälften av prisstegringen.

Beträffande beslut, som av i lagen omförd nämnd fattats före den 1 juni 1921, skall vad i 4 och 5 §§ är stadgat fortfarande gälla.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 12 mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden: UNDÉN,
THORSSON,
OLSSON,
SANDLER,
NOTHIN,
NILSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Undén anförde efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet:

»Lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring samt lagen samma dag innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 hava genom lagar den 27 maj 1919 förklarats äga fortsatt tillämpning till den 1 juni 1920.

Med anledning av uppkommen fråga om ytterligare förlängning av lagarnas giltighetstid hava länsstyrelserna i samtliga län anmodats att, efter hörande av ordförandena i de nämnder, som för det i lagarna angivna ändamål blivit inom länen utsedda, avgiva yttranden angående lagarnas verkningar under 1919 ävensom rörande behovet av utsträckning av lagarnas giltighetstid. I sistnämnda avseende har utlåtande infordrats jämväl från lantbruksstyrelsen, och hava ifrågakvarande yttranden nu inkommit.

Införade
yttranden
m. m.

Arrende-
stegrings-
lagen.

Länsstyrel-
serna m. fl.

Vad först angår frågan om arrendestegringslagens prolongation hava länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Västerbottens och Norrbottens län i avgivna utlåtanden tillstyrkt vidtagande av dylik åtgärd.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har anfört, att med avseende å de alltjämt rådande höga priserna å mjölk, smör och övriga i arrendestegringslagen åsyftade naturalster lagen under 1919 torde haft sin givna betydelse såsom medverkande till en rättvis fördelning mellan jordägaren och arrendatorn av den vinst, som genom ifrågavarande prisstegring uppstått. Då anledning icke syntes vara förhanden att inom den närmaste framtiden förvänta någon mera betydande nedgång i priserna för berörda naturalster, syntes lagen böra utsträckas att tills vidare gälla någon tid framåt. I ett länsstyrelsens utlåtande bifogat yttrande av ordföranden i de nämnder, som inom länet tillsatts för slitande av tvister enligt arrendestegringslagen, har denne framhållit, att i de mål, som av honom i nämnda egenskap handlagts, en arrendestegring från 30 å 40 kronor till 120 å 140 kronor per hektar förekommit samt att det måste anses rättvist, att arrendatorerna finge sig tillerkända vissa andelar i den jordägaren eljest ensam tillkommande avsevärda konjunkturvinsten. Enligt ordförandens mening borde därför lagen erhålla fortsatt tillämpning, till dess mera normala förhållanden komme att inträda.

Länsstyrelsen i Jönköpings län har, med förmålan att allenast i ett fall sådan nämnd, som i lagen omförmäldes, blivit inom länet tillsatt, överlämnat yttranden från ordföranden i berörda nämnd ävensom från länets hushållningssällskap, i vilka yttranden lagens prolongation under ett år tillstyrkts. Till stöd härför har huvudsakligen anförts att, ehuru arrendeavtal av den beskaffenhet, som i förevarande lag avsåges, allenast i mera enstaka fall torde förekomma inom länet, lagens bestämmelser för dessa fall varit av behovet påkallade och på ett rättvist sätt reglerat arrendatorns och jordägarens intressen med hänsyn till den under kristiden inträdda abnorma prisstegringen å vissa naturalster. Då denna prisstegring alltjämt fortfore och någon väsentlig lättnad däri näppeligen kunde väntas under innevarande år, syntes en utsträckning av lagens giltighetstid vara välbetänkt. För egen del har länsstyrelsen under hänvisning till de i nyss berörda yttranden åberopade skäl instämt i det däri gjorda uttalandet, att lagen borde prolongeras under ett år.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har uppgivit, att det inom länet mera sällan förekomme, att i arrendeavtal rörande jord i enskild ägo arrendet utfästes att helt eller huvudsakligen utgå i naturalster samt

att utseende av sådan nämnd, som i lagen avsåges, ägt rum i allenast ett fall. Länsstyrelsen har emellertid under åberopande av enahanda skäl, som anförts av länsstyrelsen i Östergötlands län, funnit utsträckning av lagens giltighetstid vara av behovet påkallad, och har ordföranden i berörda inom länet utsedda nämnd i det av honom i ärendet avgivna yttrande hävdad samma uppfattning.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har med instämmande överlämnat ett av länsstyrelsen infordrat yttrande från borgmästaren Lars Kristian Brock i Mariestad, som förordnats till ordförande i de nämnder, som jämlikt lagen utsetts inom länet. I berörda yttrande har Brock i förevarande avseende anført, att ett stort antal av de avtal rörande arrende av jordbruksfastigheter, som upprättats före hösten 1917, då den egentliga prisstegringen beträffande mjölk inträtt, slutits för en tid, som sträckte sig utöver innevarande år. Priset å mjölk hade visserligen mot slutet av 1919 något nedgått vid jämförelse med priset under årets förra hälft, men då det fortfarande i allmänhet ej understeg 30 öre per liter för leverans vid mejerierna på landsbygden samt priset å mjölk under 1914 uppgick till 9 å 10 öre per liter, syntes skäl förefinnas att förlänga lagens giltighetstid.

Länsstyrelsen i Örebro län har anført, att någon tillämpning av arrendestegringslagen under 1919 ej förekommit inom länet men att detta icke torde innebära, att lagen varit obehöfvig. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat hade nämligen under sagda år i flera fall överenskommelse mellan jordägare och arrendator på enskild väg träffats angående fortsatt jämkning till arrendatorns förmån i fråga om arrendekontrakt av sådan beskaffenhet, som uti lagen avsåges; och det torde icke vara uteslutet, att dylik överenskommelse kunnat ernås just på grund av tillvaron utav lagen. Enär de förhållanden, som föranlett tillkomsten av lagen, allt fortfarande kvarstode i huvudsak oförändrade och nyssberörda överenskommelser i de fall, då dessa kommit till länsstyrelsens kännedom, avsett endast en tid av ett år, torde på grund härav anledning föreligga till en utsträckning av lagens giltighetstid, vilket länsstyrelsen sålunda ansåge sig böra tillstyrka.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har uppgivit, att någon tillämpning av arrendestegringslagen ej förekommit inom länet under 1919 samt att länsstyrelsen sålunda saknade erfarenhet angående lagens verkningar. Då emellertid inom andra län dylika fall förekommit och det icke vore uteslutet, att även inom Västerbottens län sådana arrendekontrakt, varom här vore fråga, kunde finnas, och då dessa kontrakt vanligen slötes för flera år, torde samma skäl, som föranlett lagens till-

komst, kunna anföras för dess giltighet under ytterligare ett år efter den 1 juni 1920.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har jämväl tillstyrkt lagens prolongation under ett år, enär de förhållanden, som föranlett lagens tillkomst, alltjämt förefunnes och sannolikt torde komma att förefinnas under en rätt lång tid framåt. Länsstyrelsen har därjämte uppgivit, att arrendeupplåtelse av den beskaffenhet, som i lagen avsåges, ej förekomme inom länet och att länsstyrelsen därför saknade möjlighet att yttra sig angående lagens verkningar.

Länsstyrelsen i Stockholms län har förklarat, att i fråga om detta län behov av lagens prolongation knappast kunde anses föreligga. Till stöd härför har länsstyrelsen anført, att under år 1919 allenast en nämnd för det i lagen angivna ändamål utsetts inom länet samt att arrendena därstädes i allmänhet till huvudsaklig del utgjordes i penningar och ej i naturaprestationer. I fråga om arrenden enligt avtal, slutna före den 1 oktober 1917, uppvägdes följaktligen den nackdel, arrendatorn på grund av naturaprestationernas stegrade värde kunde lida genom att nödgas erlægga en del av arrendet i dylika prestationer, av den fördel, han med hänsyn till det sjunkande penningvärdet vunne genom att erlægga den i allmänhet betydligt större delen av arrendet i penningar. I ett av länsstyrelsen överlämnat yttrande av domänintendenten friherre J. L. W. Stjernstedt, som enligt länsstyrelsens förordnande tjänstgjort såsom ordförande i omförmälda inom länet tillsatta nämnd, har denne hävdad en motsatt mening, i det han, under framhållande att de förhållanden, som förelegat vid lagens tillkomst, fortfarande vore rådande, tillstyrkt utsträckande av lagens giltighetstid under ytterligare ett år.

Länsstyrelsen i Kalmar län har uppgivit, att utseende inom länet av nämnd enligt förevarande lag ej i något fall påkallats samt att länsstyrelsen med stöd härav ansåge något behov av lagens prolongation ej föreligga. I en till länsstyrelsen inkommen och av länsstyrelsen till mig översänd skrivelse har sekreteraren i Norra Kalmar läns hushållningssällskap Carl Lenke meddelat, att ett flertal arrendatorer å bruks- och andra egendomar inom hushållningssällskapets område hade att utgöra arrenden i mjölk eller annat naturalster samt att från dessa arrendatorers sida framhållits önskvärdheten av att arrendestegringslagen, som för arrendatorerna vore av stor betydelse, erhöles fortsatt tillämpning under ytterligare ett år.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har anført, att nämnder för det i lagen avsedda ändamål under 1919 inom länet utsetts allenast i två fall samt att förhållandena inom länet icke föranledde behov av

ytterligare utsträckning av lagens giltighetstid. Länsstyrelsen har därjämte överlämnat ett i ärendet avgivet yttrande av byråchefen i lantbruksstyrelsen Elis Bjurstedt, som av länsstyrelsen förordnats till ordförande i nyssberörda nämnder. I detta yttrande har Bjurstedt beträffande de tvister han i sagda egenskap haft att handlägga inom länet anfört, bland annat, att i ett fall de till ett 40-tal uppgående underarrendatorerna vid ett större fideikommiss inom länet, vilka jämlikt kontrakt haft att till huvudarrendatorn avlämna all sin mjölk efter ett visst i kontraktet angivet pris, påkallat tillämpning av lagen. Vid skiljenämndens sammanträde hade det emellertid visat sig, att huvudarrendatorn redan, innan skiljenämnd påkallats, utfäst sig till större eftergifter gent emot underarrendatorerna, än vad skiljenämnden kunnat tillerkänna dem enligt lagen, varför nämnden icke haft annat att göra än att för sin del godtaga huvudarrendatorns utfästelse. Även för närmast föregående år hade huvudarrendatorn genom frivillig överenskommelse avstått till underarrendatorerna så gott som all merinkomst av de stegrade mjölkpriserna. Bjurstedt har därjämte framhållit, att av den ringa erfarenhet Bjurstedt haft i fråga om tillämpningen utav arrendestegringslagen han icke blivit övertygad om nödvändigheten eller lämpligheten av dess ytterligare prolongation. Visserligen kunde det givetvis förekomma en del fall, där arrendators skyldighet att leverera naturprodukter till egendomsägaren kunde till följd av den starka prisstegringen å dylika medföra, att en oskäligt stor andel av egendomens avkastning tillfölle egendomsägaren, under det att arrendatorn, trots betydligt ökade driftkostnader, i det stora hela kunde gå miste därom. I många av dessa fall torde emellertid arrendator genom omläggning av produktionen, exempelvis från huvudsaklig mjölk- till huvudsaklig sädesproduktion, kunna förekomma en dylik eventualitet och i stället leda det därhän, att skälig andel av egendomens ökade avkastning komme honom själv till godo. I detta sammanhang finge ej heller förbises, att det förekomme vida flere fall, där arrendet vore bestämt till en viss kontant penningssumma och där ingen möjlighet funnes för fastighetsägaren att under kontraktstiden tillgodogöra sig fastighetens ökade avkastning, vilken helt tillfölle arrendatorn. Till följd av penningvärdets fall bleve i stället ägarens realinkomst av fastigheten reducerad till en bräkdell av den vid kontraktets ingående beräknade.

Länsstyrelserna i övriga fjorton län hava i likhet med sistnämnda tre länsstyrelser ansett behov av arrendestegringslagens prolongation ej föreligga. Till stöd härför har huvudsakligen anförts, att inom ifrågasvarande län arrendeavtal av den beskaffenhet, som i lagen avsåges.

antingen alls icke eller ock allenast i ringa utsträckning förekomme samt att tillämpning av lagen ej i något fall inom dessa län påkallats.

Lantbruks-
styrelsen.

Lantbruksstyrelsen, som före avgivande av sitt utlåtande beretts tillfälle att taga del av de av länsstyrelserna avgivna yttranden i ärendet, har framhållit att, även om ett fullständigt upphävande av arrendestegringslagen med hänsyn till önskvärdheten av kristidsförhållandenas allmänna avveckling kunde synas vara tillräddig, dylikt upphävande dock enligt styrelsens förmenande skulle på ett i ekonomiskt avseende synnerligen kännbart sätt drabba flertalet av de arrendatorer, vilka statsmakterna genom nyssnämnda lag velat skydda mot förluster, som ej uppstått genom arrendatorernas förvållande och ej heller kunnat av dem förutses. Uti denna uppfattning styrktes styrelsen genom de yttranden, som i ämnet avgivits av länsstyrelserna i de län, där ifrågavarande lagstiftning haft sin största betydelse. Om lantbruksstyrelsen sålunda icke ansåge sig kunna förorda, att ifrågavarande lagbestämmelser omedelbart upphörde, syntes det emellertid böra tagas under övervägande, huruvida icke härutinnan liksom i fråga om vissa andra kristidslagar en gradvis skeende avveckling vore lämplig, varigenom lagens giltighet efter en kortare övergångstid komme att upphöra. Härfor talade, bland annat, den omständigheten att vissa av de förhållanden, som på sin tid föranledde lagens tillkomst, nu ej längre existerade. Så vore exempelvis fallet i fråga om foderbristen och svårigheterna i samband med statsbeslagen av vissa fodermedel. Å andra sidan torde kunna anföras, att vissa vid produktionen av de i förevarande lag angivna varor medverkande faktorer — exempelvis arbetskraft — nu betingade ett högre pris än vad vid lagens tillkomst varit fallet, under det att den färdiga produktens pris ej stigit i samma mån utan snarare fallit, vilket givetvis medförde, att lagens fortsatta tillämpning syntes i hög grad påkallad för den, som hade att till i förväg fastställt pris leverera viss myckenhet av varan. De förhållanden, vilka ifrågavarande lag avsåge att tillrättalägga, vore emellertid så olikartade att, medan i ena fallet en fullständig eller i varje fall kraftig avveckling av lagen syntes fullt berättigad, andra fall säkerligen gäves, där varje mera betydande eftergift lätt kunde komma att medföra ödesdigra verkningar för en del arrendatorer. Härvid måste emellertid även tagas i betraktande, att arrendegivarens intresse av att ifrågavarande kristidslagstiftning icke gäves längre varaktighet, än vad nödigt vore, kunde allvarligen trädas för nära, ity att arrendegivaren till följd därav ej kunde av sin egendom förvänta den inkomst, som i realvärde motsvarade vad han vid arrende-

avtalets träffande tillförsäkrat sig. Ett sådant förhållande borde givetvis ej med konstlade medel upprätthållas längre än nöden krävde. I betraktande av vad sålunda anförts och övriga på frågans bedömande medverkande omständigheter funne lantbruksstyrelsen alltså, att lagen borde tillsvidare äga tillämpning, men med den inskränkning, att den andel i eventuell prisstegring å vissa varor, som kunde tillerkännas arrendator, begränsades till högst en tredjedel.

Inom lantbruksstyrelsen har byråchefen Bjurstedt vid ärendets behandling uttalat följande särskilda mening:

»Lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring har så gott som uteslutande tillämpning på så kallade mjölkarrenden, varför man vid bedömande av frågan om fortsatt tillämpning av ifrågavarande lagstiftning torde behöva taga hänsyn till endast dylika arrenden.

De under kristiden rådande förhållanden — betydande inskränkningar i mjölkproduktionen på grund av bristande tillgång på foder, särskilt kraftfoder, den avstannade margarintillverkningen m. m. — medförde, bland annat, att mjölken och därav tillverkade varor kommo särskilt för sig i ett abnormt högt prisläge, väsentligt överstigande den allmänna prisnivån. Det fanns därför tidigare starka skäl att genom lagstiftning fördela prisstegringen å mjölk mellan egendomsägare och arrendator. Dessa förhållanden äro emellertid numera av kända orsaker helt förändrade, så att priset å mjölk i det stora hela kan sägas motsvara den allmänna prisnivån. I fall, där arrendet skall utgå i viss kvantitet mjölk, som givetvis utgör endast en del av egendomens hela avkastning, kan numera den bestämda mjölkkvantiteten anses utgöra i det närmaste samma kvotdel av egendomens hela bruttoavkastning som före kristidens inträde och starka skäl synes finnas för den uppfattningen, att egendomsägaren skall kunna göra anspråk på samma del av bruttoavkastningen nu som vid kontraktets ingående.

Ar emellertid mjölkleveransen icke bestämd till viss kvantitet, utan skall, såsom ofta förekommer, arrendator till egendomsägare avlämna all därutöver producerad mjölk till i arrendekontrakt bestämt pris, bliva förhållandena mera ogynnsamma för arrendatorn. I dylika fall torde emellertid, såsom jag jämväl framhållit i mitt yttrande i ämnet till Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län, arrendator kunna genom omläggning av produktionen, exempelvis från huvudsakligen mjölk- till huvudsakligen sädesproduktion, kunna leda det därhän, att skäligen andel av egendomens avkastning kommer honom själv till godo.

Att mjölkarrendatorerna ej godvilligt vilja avstå från den förmån, lagen tillerkänner dem, finner jag naturligt, men detta anser jag icke vara något bärande skäl för lagens bibehållande. Då man givetvis icke utan tvingande nödvändighet bör ingripa i avtalsförhållanden, som frivilligt reglerats före kristiden — anmärkas må, att hyresstegringslagen däremot reglerar avtal, tillkomna under kristidens tryck på bostadsmarknaden — då vidare vid ovan antydda förhållanden fastighetsägares stegrade inkomster av mjölkarrende i huvudsak numera endast torde motsvara penningvärdets fall, anser jag, att de nuvarande förhållandena icke längre påkalla arrendestegringslagens prolongation. Då jag emellertid av flera skäl finner en gradvis skeende avveckling av lagen lämplig, biträder jag lantbruksstyrelsens förslag

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 1 saml. 304 häft. (Nr 361.) 2

härutinnan, ehuru jag icke för min del kan i alla delar godkänna styrelsens motivering.»

I tvenne till justitiedepartementet inkomna framställningar från mjölkarrendatorer i Skaraborgs och Södermanlands län har önskvärdheten av lagens prolongation under ytterligare ett år framhållits, varjämte viss ändring däri till arrendatorernas förmån föreslagits.

Kommittén
för Skara-
borgs läns
mjölkarrenda-
torer.

I skrivelse den 24 november 1919 har kommittén för Skaraborgs läns mjölkarrendatorer sålunda anfört, att arrendetiden för en del av ifrågakvarande arrendeavtal utlöpte först år 1923 eller ännu senare samt att en förlängning av lagens giltighetstid under ytterligare ett år på grund härav framstode såsom en oavvislig nödvändighet. Kommittén har därjämte hemställt om vidtagande av sådan ändring i 1 § av lagen, att arrendator under de i paragrafen angivna förutsättningar berättigades erhålla två tredjedelar av prisstegringen å vederlaget och jordägaren allenast en tredjedel. Till stöd för denna anhållan har kommittén framhållit, att mjölkarrendatorerna, även med den i arrendestegringslagen medgivna jämkning, hade att erlægga väsentligt högre arrenden än andra arrendatorer, i det att värdet av mjölkarrendena, efter avdrag av arrendatorn tillkommande andel i prisstegringen, uppginge till minst 40 kronor och i vissa fall kunde stiga ända till 75 å 85 kronor per tunnland, under det vanliga penningarrenden utginge med 20 kronor och kronorrenden med 10 kronor per tunnland. Dessutom hade produktionspriset på mjölk såväl som på andra lantmannaprodukter stigit sedan arrendestegringslagen tillkommit i så hög grad, att den andel i prisstegringen, som enligt lagen kunde tillerkännas arrendator, måste anses alldeles otillräcklig. En fördelning med två tredjedelar av prisstegringen till arrendator och en tredjedel till ägaren skulle motsvara jordvärdestegringen och gällande arrendepris, och hade även den frivilliga uppgörelsen gått i denna riktning. Havrebeslaget och kraftfoderbristen jämte tre dåliga foderår hade dessutom medfört, att kobesättningarna reducerats därhän, att arrendatorerna ej kunde fullgöra åtagen leverans i mjölk, därvid arrendet räknats efter full besättning och med normal havre- och kraftfodertillgång. Numera vore visserligen havrebeslaget upphävt och kraftfoder funnes att tillgå, men det toge dock flera år, innan kobesättningarna kunde återupbringas till normal storlek.

Mjölkarrendatorer i Södermanlands län.

Vidare hava tjugosex arrendatorer i Södermanlands län i en den 16 februari 1920 inkommen underdånig skrivelse anfört, att de av kriget framkallade abnorma förhållanden, som särskilt drabbat mjölkarrenda-

torerna, fortfarande vore rådande. I arrende för den av dem brukade jorden finge dessa arrendatorer sålunda lämna 200 à 250 liter mjölk per tunnland, motsvarande i penningar 80 à 90 kronor per tunnland. vilket arrende, med hänsyn till att övriga driftkostnader jämväl stegrats, vore så betungande, att arrendatorerna, därest ej lindring medgäves, bleve ur stånd att tillfredsställande »reda sig med sina arrenden». Arrendatorerna hemställde därför, att förevarande lag måtte erhålla fortsatt giltighet till den 1 juni 1921.

Beträffande lagen den 28 juni 1918 innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 har prolongation av denna lag tillstyrkts av länsstyrelserna i Jönköpings, Malmöhus, Västerbottens och Norrbottens län under åberopande av enahanda skäl, som av dem anförts i avseende å arrendestegringslagens prolongation. Länsstyrelserna i övriga län hava däremot ansett förlängning av lagens giltighetstid ej vara av behovet påkallad.

Lagen innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har särskilt framhållit, att då förutsättningen för ifrågavarande lag varit den under krigsåren rådande knappheten å jordbruksalster men denna knapphet icke vidare kunde sägas vara för handen, skäl saknades att förordna om fortsatt tillämpning av lagen.

I det av borgmästaren Brock i ärendet avgivna yttrande har denne såsom sin uppfattning uttalat, att här avsedda arrendatorer under nu rådande förhållanden alltid torde kunna fullgöra sina arrendeavtal samt att något skäl för prolongation av förevarande lag sålunda ej kunde anses föreligga. I detta uttalande har länsstyrelsen i Skaraborgs län instämt.

Länsstyrelsen i Örebro län har anført, att förevarande lag uppenbarligen föranletts av den vid dess tillkomst rådande knappheten å vissa natur-alster. Härutinnan hade nu avsevärt förbättrade förhållanden inträtt; och det enda skäl, på grund varav enligt länsstyrelsens uppfattning en dylik lagstiftning numera kunde vara erforderlig, skulle grundas därå, att på vissa orter kreatursbesättningarna, vilka under de senare årens foderbrist avsevärt reducerats, ännu icke torde hava uppnått den storlek och avkastningsförmåga, att enligt äldre kontrakt åtagna arrendeavgifter i mjölk kunde utan svårighet fullföljas. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat föreläge emellertid beträffande Örebro län icke några sådana hindrande omständigheter; och länsstyrelsen ansåge sig på grund härav kunna förklara, att för länets vidkommande ifrågavarande lag icke längre vore erforderlig.

Enligt länsstyrelsernas i ärendet avgivna yttranden har tillämpning av förevarande lag under år 1919 ej i något fall påkallats.

Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande anfört, att enligt styrelsens förmenande denna lag icke vidare torde behöva upprätthållas, enär de förhållanden, vilka på sin tid motiverade lagens tillkomst, nu ej längre kunde sägas vara förhanden.

Departementschefen.
Arrendestegringslagen.

I det yttrande till statsrådsprotokollet den 14 mars 1919, vari dåvarande departementschefen tillstyrkte Eders Kungl. Maj:t att för 1919 års lagtima riksdag framlägga förslag om prolongation av arrendestegringslagen, framhölls, att denna lag ägde större betydelse allenast för vissa län, där så kallade mjölkarrenden i mera betydande utsträckning förekomme, samt att vid prövning av frågan om behovet av lagens prolongation hänsyn särskilt borde tagas till de uttalanden, som härutinnan gjorts av länsstyrelserna i nyssberörda län. Vad sålunda anförts äger givetvis tillämpning jämväl vid bedömandet av nu föreliggande spörsmål om lagen bör erhålla fortsatt giltighet efter den 1 juni innevarande år. Jag får i detta avseende erinra, att länsstyrelserna i Östergötlands, Skaraborgs och Örebro län, inom vilka län flertalet mjölkarrenden finnas, i de av dem avgivna uttalandena tillstyrkt utsträckande av lagens giltighetstid, samt att jämväl ordförandena i de nämnder, som inom Östergötlands och Skaraborgs län utsetts för avgörande av tvister enligt lagen, uttalat sig i enahanda riktning, och har därvid beträffande sistnämnda län särskilt framhållits, att ett stort antal av ifrågavarande arrenden slutits för en tid, som sträckte sig över innevarande år. Vad angår Södermanlands län, inom vilket jämväl ett betydande antal mjölkarrenden torde förekomma, hava visserligen såväl länsstyrelsen som ordföranden i de inom länet tillsatta nämnder ansett behov av arrendestegringslagens prolongation ej föreligga, men framgår av det av bemälda ordförande avgivna yttrande, att lagen inom länet vunnit tillämpning beträffande ett flertal arrendatorer, för vilka en förlängning av lagens giltighetstid uppenbarligen är av stor betydelse. Nämnde ordförande har ock framhållit, att arrendatorns skyldighet att leverera naturprodukter till jordägaren givetvis i vissa fall till följd av den starka prisstegringen å dylika kunde medföra, att en oskäligt stor andel av egendomens avkastning tillfölle jordägaren, under det att arrendatorn, trots betydligt ökade driftkostnader, i det stora hela ginge miste därom. Den utväg att förekomma en dylik eventualitet, som i yttrandet anvisas, nämligen genom omläggning av den arrenderade egendomens produktion, så att denna huvudsakligen komme att avse frambringande av andra natur-

alster än sådana, som enligt arrendeavtalet skulle tillhandahållas jordägaren, står uppenbarligen ej till buds i de fall, då arrendatorn förbundet sig lämna jordägaren en viss myckenhet dylika alster, vilken arrendeform otvivelaktigt är den vanligast förekommande.

Den omständighet, att tillsättande av skiljenämnder för slitande av tvister enligt arrendestegringslagen under 1919 förekommit i ett jämförelsevis ringa antal fall, torde ej få anses innebära, att lagen under berörda år ej i någon mera avsevärd utsträckning tillämpats. På sätt länsstyrelsen i Örebro län vitsordat, torde nämligen jordägare och arrendatorer, i överensstämmelse med vad som skedde redan under lagens första giltighetsår, i allmänhet hava godvilligt överenskommit om fördelningen av den i lagen avsedda prisstegring, och synes antagligt, att träffandet av dylika överenskommelser skett i än större omfattning under år 1919 än under föregående år. Det fåtal fall, då lagens bestämmelser föranlett tvister mellan jordägare och arrendatorer, visar hän på att jordägarna i allmänhet funnit dessa bestämmelser överensstämma med billighetens och rättvisans krav.

På sätt lantbruksstyrelsen framhållit hava väl vissa av de förhållanden, som föranlett ifrågavarande lagstiftning, numera upphört, i det att den under kristiden inträdda svåra foderbristen samt de i samband med statsbeslaget å vissa foderämnen uppkomna svårigheterna för mjölkproduktionen icke vidare äro för handen. Den våldsamma prisstegring å mjölk- och mejeriprodukter, som kristiden medförde, har väl också numera avstannat, och tendenser till nedgång i priserna å berörda varor hava under senare tid framträtt. Prisstegringen å dessa varor är dock alltjämt ej oväsentligt större än den allmänna prisförhöjning, som inträtt sedan kristidens början, och överstiger jämväl prisstegringen å övriga viktigare jordbruksprodukter. I sistberörda avseende får jag hänvisa till en inom jordbruksdepartementet utarbetad tablå över den prisstegring, som från och med år 1916 till januari 1920 inträtt beträffande vissa olika slag av dylika produkter. Enligt denna tablå, vilken torde såsom bilaga fogas till detta protokoll, utgjorde prisstegringen under angivna tid beträffande oskummad mjölk 142 procent, mejerismör 119 procent och helfet ost 133 procent, under det prisstegringen under samma tid uppgick i fråga om potatis till blott 70 procent, rågmjöl 93 procent, vetemjöl 105 procent, nötkött 115 procent och färskt fläsk 122 procent. Då sålunda ett i mjölk utgående arrende, som fastställts med hänsyn till det före prisstegringens inträde rådande mjölkpriset, fortfarande måste anses synnerligen betungande för arrendatorn, därest arrendet skall av denne oavkortat utgöras, samt det näppeligen kan för-

väntas, att någon mera betydande prissänkning beträffande mjölk- och mejeriprodukter kommer att inträda inom den närmaste tiden, synes anledning föreligga att förlänga arrendestegringslagens giltighetstid efter den 31 maj innevarande år. Härför talar även den av lantbruksstyrelsen antydda omständigheten, att därest här avsedda arrendatorer vid utgången av lagens nuvarande giltighetstid skulle på en gång berövas de lättnader, som de enligt lagen åtnjutit, detta kunde befaras för flertalet av dem medföra synnerligen menliga ekonomiska verkningar och måhända lända många till ekonomisk ruin.

Då jag sålunda anser lagen böra prolongeras, har jag övervägt, huruvida anledning finnes att vidtaga ändring i densamma. Från arrendatorer i ett län har i sådant avseende påyrkats, att arrendators andel i prisstegringen skulle höjas till två tredjedelar. Å andra sidan har lantbruksstyrelsen förordat en sänkning av samma andel till en tredjedel. För intetdera av dessa ändringsförslag synes mig emellertid övertygande skäl hava förebragts.

I enlighet med vad jag nu anfört har jag låtit inom justitiedepartementet utarbета ett förslag om fortsatt tillämpning till den 1 juni 1921 av arrendestegringslagen.

Lagen innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907.

Vad slutligen angår lagen innefattande tillägg till lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907 avser denna lag, som bekant, att bereda arrendator möjlighet att i vissa fall utbyta en arrendeavgift, som bestämts att utgå in natura, mot ett skäligt arrende i penningar. En förutsättning härför är emellertid, att det finnes uppenbart, att arrendatorn utan eget förvållande på grund av rådande kristidsförhållanden är ur stånd att fullgöra arrendeavtalet. Då denna förutsättning efter den statliga tvångsregleringens upphörande och varuomsättningens frigivande icke vidare torde kunna anses föreligga, synes anledning saknas att föreslå förlängning av denna lags giltighetstid.»

Föredraganden uppläste härefter ett förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskälig arrendestegring av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar¹; och hemställde föredraganden, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det ändamål, § 87 regeringsformen omförmäler, inhämtas genom utdrag av protokollet.

¹ Denna bilaga, som är av ordagraut lika lydelse med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Till vad föredraganden sålunda hemställt täcktes,
på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, Hans
Maj:t Konungen lämna bifall.

Ur protokollet:

Adil Wifvesson.

Bilaga.

Tablå över stegringen av konsumentprisen å nedan angivna produkter under tiden 1916—januari 1920.

	1916 Pris	1918		Januari 1920		
		Pris	Ökning från 1916 %	Pris	Ökning från 1916 %	Ändring från 1918 %
Oskummad mjölk	19	38	100	46	142	+ 21
Mejerismör	310	587	89	677	119	+ 15
Helfet ost	257	372	44	600	133	+ 61
Potatis	526	1,200	128	895	70	— 25
Vetemjöl	38	50	32	78	105	+ 56
Rågmjöl.....	29	41	41	56	93	+ 37
Nötkött	193	567	188	425	115	— 25
Flask, färskt.....	233	388	67	517	122	+ 33

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd fredagen
den 19 mars 1920.*

Närvarande:

Justitieråden AMÉEN,
friherre LEJONHUFVUD,
EDELSTAM,
Regeringsrådet LINNÉR.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 12 mars 1920, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av ledamoten å justitiedepartementets lagavdelning, assessorn Thor Sjöfors.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
fredagen den 19 mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden: UNDÉN,
THORSSON,
OLSSON,
SANDLER,
NOTHIN,
NILSSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Undén anmälde lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det den 12 innevarande mars till lagrådet remitterade förslaget till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 28 juni 1918 med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring, samt hemställde, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan anmärkning, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Stenlund.